

УДК 37.091.2:33

## ЭКОНОМИКАЛЫК БИЛИМ: БҮГҮН, ЭРТЕҢ

**Шералиева Джанылбубу Абжалбековна (0000-0002-2325-4690)**

**Кожоголова Венера Советовна (0000-0003-4557-2005)**

*Кыргыз улуттук агрардык университети, Бишкек шаары, Кыргызстан*

**Аннотация:** Макалада азыркы учурда Кыргызстандагы ЖОЖдордо окуган студенттер, алардын ичинде экономикалык билим алып жаткан студенттердин саны, үлүшү берилген. Квалификациялуу кадрларды калыптандырууда жана заманбап эмгек рыногунун тез өзгөрүп жаткан талаптарына ыңгайлашуудагы экономикалык билимдин орду жана ролу айтылган. Келечекте экономикалык билим берүүнүн тенденциялары, экономиканы окутуудагы инновациялар, санариптик трансформациянын экономикалык билимге тийгизген таасири белгиленген. Студенттердин санариптик экономиканын жаңы чакырыктарына даяр болушу үчүн экономикалык адистиктердин окуу процессине студенттерге заманбап технологиялар менен иштөө көндүмдөрүн алууга мүмкүндүк берүүчү жасалма интеллектти киргизүү зарылчылыгы бар. Студенттерге баалуу иш тажрыйба алууга жана экономикада ийгиликтүү карьера түзүү үчүн зарыл болгон практикалык көндүмдөрдү өнүктүрүү менен экономикалык адистик алып бүтүрүүчүлөр үчүн жумушка орношуу перспективалары көрсөтүлгөн.

**Өзөктүү сөздөр:** экономикалык билим, экономика адистиги, практикалык көндүмдөр, инновациялар, санариптик сабаттуулук, бүтүрүүчүлөр, компетенттүүлүк

## ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: СЕГОДНЯ, ЗАВТРА

**Шералиева Джанылбубу Абжалбековна (0000-0002-2325-4690)**

**Кожоголова Венера Советовна (0000-0003-4557-2005)**

*Кыргызский национальный аграрный университет, Бишкек, Кыргызстан*

**Аннотация:** в статье представлены количество и доля студентов, обучающихся в настоящее время в вузах Кыргызстана, в том числе студентов, изучающих экономику. Отмечены место и роль экономического образования в формировании квалифицированных кадров и адаптации к быстро меняющимся требованиям современного рынка труда. Отмечаются тенденции экономического образования в будущем, инновации в экономическом образовании, влияние цифровой трансформации на экономическое образование. Освещены перспективы трудоустройства выпускников экономических специальностей, позволяющие студентам получить ценный опыт работы и развить практические навыки, необходимые для успешной карьеры в области экономики.

**Ключевые слова:** экономическое образование, экономическая специализация, практические навыки, инновации, цифровая грамотность, выпускники, компетентность.

## ECONOMIC EDUCATION: TODAY, TOMORROW

**Sheralieva Dzhanylbubu Abzhalbekovna (0000-0002-2325-4690)**

**Kozhogulova Venera Sovetovna (0000-0003-4557-2005)**

*Kyrgyz National Agrarian University, Bishkek, Kyrgyzstan*

**Abstract:** *The article presents the number and proportion of students currently studying at universities in Kyrgyzstan, including students studying economics. The place and role of economic education in the formation of qualified personnel and adaptation to the rapidly changing requirements of the modern labor market are noted. Trends in economic education in the future, innovations in economic education, and the impact of digital transformation on economic education are noted. In order for students to be ready for the new challenges of the digital economy, there is a need to introduce artificial intelligence into the educational process of economic specialties, which allows students to acquire skills in working with modern technologies. The employment prospects for graduates of economics are highlighted, allowing students to gain valuable work experience and develop practical skills necessary for a successful career in the field of economics.*

**Keywords:** *economic education, economic specialization, practical skills, innovation, digital literacy, graduates, competence.*

### 1. Киришүү

Бүткүл жашообуз экономика болуп саналат деген биринчи тезисти белгилей кетели.

Экономисттер - бул ар кандай оюнчулардын ортосундагы өз ара аракеттенүүнү жөнгө салуучу чечимдерди сунуштаган жана иштеп чыккандар болуп саналат. Алар ар кандай компаниялардын жана ар кандай тармактардын бири-бири менен өз ара аракеттенүүсүн аныктайт. Экономист - бул кризиске каршы чечимдерди сунуштаган адам жана ар кандай чоң системалардын ичинде, өлкөнүн ичинде же алардын ортосунда иштөө эрежелерин иштеп чыккан адам.

Экономикалык билим квалификациялуу кадрларды калыптандырууда жана заманбап эмгек рыногунун тез өзгөрүп жаткан талаптарына ыңгайлашууга жөндөмдүү адистерди даярдоодо негизги ролду ойнойт. Технологиядагы динамикалык өнүгүүлөргө, глобализацияга жана экономикалык саясаттагы өзгөрүүлөргө байланыштуу көптөгөн окуу жайлары өздөрүнүн программаларын жана окутуу ыкмаларын кайра карап чыгууда. Башкача

айтканда, экономист – бул өлкөнүн, ал тургай жалпысынан ар кайсы өлкөлөрдүн экономикалык саясатын аныктаган адам. [1]

### 2. Изилдөөнүн материалдары жана ыкмалары

Изилдөө объектиси болуп Кыргызстандагы жогорку окуу жайлар, анын ичинде экономика адистигин даярдаган ЖОЖдор болду. Изилдөө материалдарын интернет-булактары жана КРнын Билим берүү жана илим министрлигинин маалыматы түздү. Байкоо, салыштыруу, өлчөө, абстракция ыкмалары колдонулду.

### 3. Изилдөө натыйжалары

Экономика багытында даярдашкан жогорку окуу жайларды изилдөө Азыркы учурда Кыргыз Республикасында 77 жогорку окуу жайы бар, анын 33ү мамлекеттик, 44ү жеке менчик ЖОЖдор. Жалпысынан 2022-жылдын маалыматы боюнча Кыргызстандын жогорку окуу жайларында 231 394 студент билим алган.

Экономикалык билим жөнүндө сөз болуп жаткандыктан, биз экономисттерди даярдаган университеттерди иргеп алдык.

Таблица 1. Кыргызстандын ЖОЖдору, студенттердин контингенти

регион	Мамлекеттик ЖОЖдордун саны	Менчик ЖОЖдор	Студенттердин саны					Студенттер-бардыгы	Үлүшү %
			Гранттын негизинде	Башка мамлекеттердин бюджетинин	Контракттын негизинде				
					күндүзгү	сырттан	кечки		
Баткен	1		391	0	1191	9157	0	<b>10739</b>	<b>4,6%</b>
Бишкек ш.	23	30	12691	6953	69580	24340	889	<b>114453</b>	<b>49,5%</b>
Джалал-Абад	1	5	758	0	5869	5932	0	<b>12559</b>	<b>5,4%</b>
Ысык-Көл	1	1	498	0	820	1508	0	<b>2826</b>	<b>1,2%</b>
Нарын	1	1	256	0	876	3475	0	<b>4607</b>	<b>2,0%</b>
Ош ш.	5	2	3861	38	34112	39711	674	<b>78396</b>	<b>33,9%</b>
Талас	1		201	0	651	1009	0	<b>1861</b>	<b>0,8%</b>
Чуй		5	0	0	5724	229	0	<b>5953</b>	<b>2,6%</b>
	<b>33</b>	<b>44</b>	<b>18656</b>	<b>6991</b>	<b>118823</b>	<b>85361</b>	<b>1563</b>	<b>231394</b>	
Студенттердин жалпы санынын үлүшү			<b>8,1%</b>	<b>3,0%</b>	<b>51,4%</b>	<b>36,9%</b>	<b>0,7%</b>		
			<b>11%</b>		<b>89%</b>				

Булагы: КРнын Билим берүү жана илим министрлигинин маалыматтары

Көптөгөн ЖОЖдордо: Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинде, Кыргыз мамлекеттик университетинде, И. Раззаков атындагы Кыргыз мамлекеттик техникалык университетинде, Кыргыз-Турк “Манас” университетинде, М. Рыскулбеков атындагы Кыргыз экономикалык илимий-изилдөө университетинде, Жалал-Абад мамлекеттик университетинде, Баткен мамлекеттик университетинде, Нарын мамлекеттик университетинде, Талас мамлекеттик университетинде, Кувейт эл-аралык университетинде, Эл аралык башкаруу, укук, финансы жана бизнес академиясында (МАУПФИБ), “Ала-Тоо” Эл аралык университетинде бир университеттин ичинде ар башка бөлүмдөрүндө ар кандай профилдеги экономисттер даярдалат. 2022-жылы Кыргызстандын бардык жогорку окуу жайларында Экономика багытында 26 071 студент билим алды, бул даярдоонун бардык багыттары боюнча билим алып жаткан студенттердин 11,3%ын түздү.

Экономикалык билим берүүнүн келечегин түзө турган негизги

тенденциялары жана инновациялары.

Экономикалык билим берүүнүн тенденциялары

1. Технологияны окутууга интеграциялоо: Санариптик технологиялардын өнүгүшү менен экономикалык университеттердеги стандарттуу окутуу ыкмалары барган сайын интерактивдүү онлайн платформаларга, мультимедиялык курстарга жана виртуалдык класстарга орун бошотуп жатат. Бул студенттерге окуу ресурстарынын кеңири спектрин жана ар кандай окуу ыкмаларын колдонууга мүмкүндүк берет, алардын ийкемдүүлүгүн жана окуунун натыйжалуулугун жогорулатат.

2. Дисциплиналар аралык мамиле: Заманбап экономикалык көйгөйлөр барган сайын комплекстүү анализди жана ар түрдүү тармактардагы билимдерди интеграциялоону талап кылат. Ошондуктан, көптөгөн академиялык программалар экономиканы технология, социология, экология жана укук сыяктуу башка тармактар менен интеграциялаган дисциплиналар аралык курстарды киргизип, студенттерге

Таблица 2. Кыргызстандагы экономисттерди даярдаган ЖОЖдору

	ВУЗ	Студенттердин саны					Студенттердин бардык саны
		Гранттын негизинде	Башка мам-тин бюджет. эсебинен	на контрактной основе			
				күндүзгү	сырттан	кечки	
1	КУУ			1649	745		2394
2	КМУ			113	441		554
3	КМТУ			161	153		314
4	КМКТЖАУ			256	154		410
5	БМУ			649	524	62	1235
6	КМЮА			323	101		424
7	КУАУ			308	439		747
8	КР Э-АУ			93	102		195
9	Манас К-ТУ	1	327				328
10	КРСУ	12	129	583	117	0	841
11	МБУ			369	63		432
12	КЭУ			890	320		1210
13	БжСӨУ			78	75		153
14	КМГУ			3	77		80
15	ОшМУ			1751	1958		3709
16	ОшТУ			735	3070		3805
17	К-Ө э-аУ			237	1125		1362
18	ЖАМУ			137	419	0	556
19	БатМУ			86	1759		1845
20	ЫМУ			122	346		468
21	НМУ			64	659		723
22	ТалМУ			97	277		374
23	АДАМ			107	44		151
24	Кувейт Э-а У			45	10		55
25	МАУПФиБ			111	291		402
26	КРАО			63	78		141
27	АУЦА		65	49			114
28	УНПК МУК			91	337		428
29	МУ Алагоо			198			198
30	МУ Токтом			235	1068		1303
31	К-КазУ			107	18		125
32	ЕврУ			65	42		107
33	МУИТ			245	157		402
34	СМУ			58	55		113
35	ИЭФ			149			149
36	ИИТЕ			15	10		25
37	РОИ			13	127		140
38	ЧУ			59			59
		<b>13</b>	<b>521</b>	<b>10314</b>	<b>15161</b>	<b>62</b>	<b>26071</b>

заманбап экономикалык чындыкты толук түшүнүүгө мүмкүндүк берет.

3. Практикалык көндүмдөрдүн басымы: Экономикалык билим берүүдөгү практикалык тажрыйбанын маанилүүлүгү барган сайын таанылууда. Окуу жайлары студенттерге реалдуу иш тажрыйбасын алууга жана алган билимдерин практикада колдонууга жардам берүүчү практикаларды, практикумдарды жана долбоордук тапшырмаларды берүү үчүн компаниялар жана ишканалар менен көбүрөөк өнөктөштүктө.

Экономиканы окутуудагы инновациялар

1. Геймификация: Билим берүүдө оюндун элементтерин жана ыкмаларын колдонуу окуучулар үчүн окуу процессин кызыктуу жана дагы кызыктырат. Бул окуу ишмердүүлүгүн активдештирүүгө, мотивацияны жогорулатууга жана окуу натыйжаларын жакшыртууга жардам берет.

2. Адаптивдүү окутуу: Жасалма интеллект технологиялары ар бир студенттин жеке муктаждыктарына жана билим деңгээлине ылайыкташа ала турган билим берүү аянтчаларын түзүүгө мүмкүндүк берет. Бул окуу процессин оптималдаштырууга жана окууга жекече мамиле жасоого мүмкүндүк берет.

3. Долбоорлорду реалдуу чөйрөдө үйрөнүү: Бул долбоорлордо студенттер реалдуу экономикалык маселелерди чечип, реалдуу маалыматтар менен иштешип, бизнес жана коомдук уюмдар менен биримдикте иштешет.

Экономикалык билим берүүнүн келечегин түзө турган негизги тенденциялары жана инновациялары студенттерге баалуу иш тажрыйба алууга жана экономикада ийгиликтүү карьера түзүү үчүн зарыл болгон практикалык көндүмдөрдү өнүктүрүүгө мүмкүндүк берет.

Келечектеги экономисттер үчүн көндүмдөр

1. Санариптик сабаттуулук: санариптик технологиялар экономикада барган сайын маанилүү ролду ойноп жаткан

дүйнөдө маалыматтык технологиялардын негизги принциптерин түшүнүү жана санариптик инструменттерди колдоно билүү экономисттер үчүн негизги көндүмгө айланууда. Буга маалымат базалары менен иштөө, чоң көлөмдөгү маалыматты талдоо, экономикалык процесстерди моделдөө жана болжолдоо үчүн программалык камсыздоону колдонуу, киберкоопсуздук жана маалыматтарды коргоо принциптерин түшүнүү кирет.

2. Маданияттар аралык компетенттүүлүк: Ааламдашуу шартында экономика дүйнөлүк рынок менен барган сайын тыгыз байланышта болуп баратат, бул экономисттерден маданияттар аралык чөйрөдө иштөөнү жана экономикалык чечимдерди кабыл алууда ар кандай маданий контексттердин өзгөчөлүктөрүн эске алууну талап кылат. Бул ар кандай маданияттагы адамдар менен эффективдүү баарлашуу, ар кандай иштөө стилдерине ыңгайлашуу, экономикалык процесстерди талдоодо жана прогноздоодо маданияттуу сезимтал болуу жөндөмүн камтыйт.

3. Аналитикалык жана критикалык ой жүгүртүү: Тез өзгөрүп жаткан экономикалык чөйрөдө экономисттер татаал экономикалык кырдаалдарды натыйжалуу талдоо, мамилелерди жана тенденцияларды аныктоо, чечимдердин мүмкүн болуучу кесепеттерин алдын ала айтуу жана максаттарга жетүү жана натыйжаларды оптималдаштыруу үчүн стратегияларды иштеп чыгуу үчүн күчтүү аналитикалык жөндөмгө жана критикалык ой жүгүртүүгө ээ болушу керек.

Экономиканы изилдөөдө жасалма интеллекттин ролу: Жасалма интеллект (ЖИ) маалыматтарды талдоо, болжолдоо жана чечимдерди кабыл алуу үчүн жаңы мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылуу менен экономика тармагында барган сайын маанилүү ролду ойноп жатат. ЖИ күнүмдүк тапшырмаларды автоматташтырууга, экономикалык процесстерди талдоо жана моделдөөнүн тактыгын жакшыртууга, бизнес процесстерин жана ресурстарды башкарууну оптималдаштыруу үчүн

инновациялык чечимдерди түзүүгө мүмкүндүк берет. Экономикалык адистиктердин окуу процессине жасалма интеллектти киргизүү студенттерге заманбап технологиялар менен иштөө көндүмдөрүн алууга жана санариптик экономиканын чакырыктарына даяр болууга мүмкүндүк берет.

#### 4. Талкуулоо

Күнсайын биз баарыбыз экономиканын бир бөлүгү экенибизди байкабайбыз. Мисалы, смартфонубуздан видеолорду көргөндө же агымдык платформаларды көргөндө биз экономиканын бир бөлүгү болобуз. Экономист боло элек болсоңуз да, керектөөчүлөр катары гана эмес, ошондой эле аны түзүүчүлөр катары экономиканын бир бөлүгүбүз.

Азыр эң таң калыштуу учурлардын бири, мисалы, параллелдүү импорт үчүн товарлардын тизмесин киргизүү жана бекитүү. Параллель импорт - бул өлкөлөр ортосунда макулдашылган расмий адамдар аркылуу эмес, негизинен дүйнөнүн каалаган жеринен сатуу мүмкүнчүлүгү. [2]

Биз экономика үчүн адистерди гана даярдабастан, экономикалык жактан ойлонгон адамдарды даярдашыбыз керек.

Бүгүнкү күндө бардык университеттер (анын ичинде биздин университет да) салттуу экономика боюнча экономисттерди даярдашат.

Биз, сатып алуучулар катары, туздон-туз өндүрүүчүдөн ондурулгон продуктту сатып алып жатканыбызга ишенишибиз керек. Платформалардын ишинин жардамы жана экономика так жеткирүү чынжырларында жана блокчейнде маалыматтарды текшерүүгө негизделгендиги менен, бул мүмкүнчүлүк жаратылып жатат. Ал эми көптөгөн компаниялар, мисалы, Wildberries, Ozon жана Yandex.Market, SDEK, бүгүнкү күндө товарлардын кыймылын камсыз кылган өздөрүнүн маркетплейсин түзүшкөн.

Башкача айтканда, кеп жаңы экономика, негизинен, конкреттүү өлкөлөргө байланбаганында. Ал салттуу

нормалардан жана эрежелерден тышкары иштейт. Ошондуктан, көп жагынан, бүгүнкү күндө кандайдыр бир чектөөлөр менен байланышкан көптөгөн процесстер санариптик дүйнөдө иштебейт.

Ал эми маалыматтар бизге эч кандай конкреттүү чектөөлөрсүз глобалдык иш-аракет кылууга мүмкүнчүлүк берет. Мына ушул жаңы экономика, биз жаштарды бүгүн мына ушундай даярдашыбыз керек.

Бүгүнкү күндө калыпталган эрежелерди бузуп, айрым инновациялык чечимдерди сунуштай алган адамдар талапка ээ. Ошондуктан баарын үйрөнүш керек, бирок ошол эле учурда эмоционалдык интеллектти өнүктүрүү керек, лидер болууга даярдаш керек, башка өлкөлөрдүн маданиятын үйрөнүшү керек, тил билүү зарыл. Анан, албетте, тармак кандай өнүгүп жатканын көзөмөлдөп туруу зарыл. [3]

#### 5. Корутундулар

Биздин жыйынтыктоочу максатыбыз – университеттин бүтүрүүчүлөрү эмгек рыногунда татыктуу орун алуу болуп эсептелет. Ал максатка жетүү үчүн заманбап экономика боюнча окуу программалары эмгек рыногунун жана экономикалык чөйрөнүн өзгөрүп жаткан талаптарына дайыма ыңгайлашып турууга тийиш. Бул курстун мазмунун жаңыртуу, жаңы технологияларды жана окутуу ыкмаларын киргизүү, ошондой эле бүтүрүүчүлөрдүн учурдагы муктаждыктарын жана талаптарын аныктоо үчүн бизнес жана коомдук уюмдар менен активдүү өз ара аракеттенүүнү камтыйт. Ийкемдүү окуу программалары студенттерге дисциплиналардын жана курстардын кеңири спектрин тандоого мүмкүндүк берип, аларга өзгөрүп жаткан реалдуулукка ыңгайлашууга жана азыркы экономикада ийгиликтүү карьера үчүн керектүү көндүмдөрдү өнүктүрүүгө жардам берет.

Экономисттер ар түрдүү тармактарда жана ишмердүүлүктүн чөйрөсүндө иштөөгө мүмкүнчүлүк алышат, бул аларга карьералык мүмкүнчүлүктөрдүн кеңири спектрин берет. Экономисттер

үчүн эң популярдуу багыттардын бири – каржы сектору. Экономисттер үчүн дагы бир келечектүү багыт консультациялык ишмердүүлүк болуп саналат. Экономикалык консультанттар стратегиялык пландаштыруу, бизнес процесстерин талдоо, операцияларды оптималдаштыруу жана бизнести башкаруунун башка аспектилери боюнча кызматтарды көрсөтө алышат. Консалтингде иштөө экономисттерге ар кандай компаниялар жана тармактар менен иштөөгө, баалуу тажрыйбага ээ болууга жана профессионалдуу өнүгүүгө мүмкүндүк берет. Экономикалык саясат, финансылык жөнгө салуу, салык салуу жана мамлекеттик бийликтин башка аспектилери менен алектенген министрликтерде, ведомстволордо, ведомстволордо жана башка уюмдарда иштеген экономисттер мамлекеттик сектордо да жумуш таба алышат. Санариптик экономиканын жана технологиялык инновациялардын тез өнүгүшү менен экономика факультетинин бүтүрүүчүлөрү ошондой эле маалыматтарды аналитика, машина үйрөнүү, блокчейн жана башка тиешелүү тармактарда келечектүү мүмкүнчүлүктөрдү таба алышат, мында

алардын аналитикалык көндүмдөрүн жана экономикалык билимдерин жакшы колдонууга болот.

## **6. Колдонулган булактардын тизмеси:**

1. “Экономическое образование России: вчера, сегодня, завтра”. Электрондук ресурс. – Кирүү режими

<https://cyberleninka.ru/article/n/ekonomicheskoe-obrazovanie-v-rossii-vchera-segodnya-zavtra-chast-ii/viewer>

2. “Экономическое образование: что знать, чтобы победить завтра”. Электрондук ресурс. – Кирүү режими

<https://znanierussia.ru/library/video/ekonomicheskoe-obrazovanie-chto-znat-chtoby-pobezhdad-zavtra-1147>

3. Экономика жана башкаруу: бүгүн үйрөн – эртең жетекте. [https://struust.ru/ef\\_ism](https://struust.ru/ef_ism)

4. Билим, илим, бизнес: бүгүн, эртең, бүрсүгүнү <https://www.slideshare.net/slideshow/kont/5145590>

5. КРнын Билим берүү жана илим министрлигинин ЖОЖдор боюнча маалыматтары